

De «Muntanyes d'Osona» a «Guilleries»?

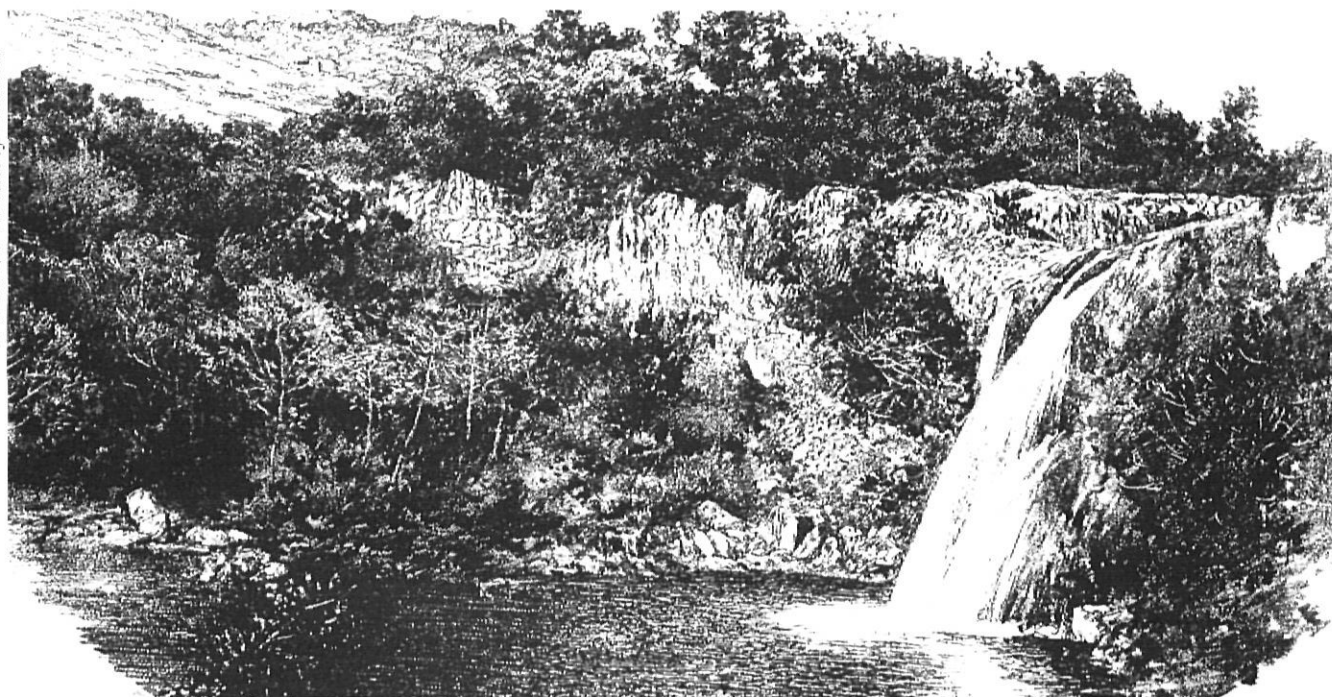
Rafael Ginebra

Repetidament i ja des de Carreras Candi (*Notes històriques de Sant Hilari Ça-Calm*), s'ha dit que la zona compresa entre els antics comtats de Besalú, Girona i Osona, la zona que actualment anomenem Guilleries, havia estat antigament anomenada Muntanyes d'Osona. Els autors que han tractat el tema acaben remetent-se, si donen referències, a un document de l'any 942. Aquest document, tanmateix, tot i parlar efectivament de la Muntanya d'Osona, o més exactament de Mont Osonenc, no ho fa pas per referir-se a tota una àrea geogràfica sinó que ho emprava com a topònim concret. Així, en el document en

qüestió, del 10 de maig de l'any 942, els esposos Adalbert i Doda venen a Gonderic una peça de terra, diu, «in comitatum Ausona, in terminio Iovanneto, in parrochia Sancti Ilierii, in loco que dicunt Monte Ausonense». (1) En les ubicacions l'ordre de les referències geogràfiques és sempre, lògicament, progressiva, de major a menor, i aquest és el sentit que cal donar a la ubicació precedent: al comtat d'Osona, al terme de Joanet, a la parròquia de Sant Hilari, al lloc que anomenen Mont Osonenc. L'esment de Sant Hilari situat dins el terme de Joanet no és nou; apareix ja el 919 en una venda de cases i terres. (2) Per tant cal concloure que el *Monte Ausonense* no és, en aquest moment del segle X, un topònim refe-

S. TOSCHI, L. URGHESU. | DÈCRET A LAS GUILLERIAS DE JUII SERRA

rent a una àrea geogràfica àmplia sinó que és un lloc dins de la parròquia de Sant Hilari. Així ho entengué ja Pladevall.(3) No es coneixen altres referències antigues a aquest topònim que permetin deduir que s'acabés emprant, en els segles de la Catalunya comtal, per a identificar una àrea més ampla.

Més endavant, especialment al segle XV en el context de la guerra dels remences, segons consta en els textos de l'època es fa servir la denominació de «la Muntanya» –no pas de Muntanya Osonenca– per referir-se a la zona que ara coneixem com les Guillerries,(4) però la denominació no es pot considerar equivalent, perquè la denominació de la Muntanya tal com és emprada al segle XV té un sentit molt més genèric, molt més imprecís, i en qualsevol cas molt més ampli que el de l'actual topònim Guillerries, ja que per les diferents referències que s'hi fa en la documentació se'n pot deduir que s'inclou en la Muntanya també l'àrea del Collsacabra, bona part de la Garrotxa –fins a Besalú–, i també la part muntanyosa de la Selva. Aquesta denominació probablement en la seva generalitat reflecteix la posició essencialment «urbanocèntrica» de les institucions que generen la documentació en què s'empra el terme. La denominació «la Muntanya» és recuperada per la visió romàntica de la segona meitat del XIX, però tampoc en aquesta època el sentit és precís, ja que per una banda és emprat per autors com Norbert Font per referir-se a la comarca d'Olot i per l'altra utilitzada també genèricament per referir-se a la comarca d'Osona i el seu entorn, i és emprada, per exemple, en la capçalera de publicacions vigatanes com *El Montañés* (1854), *El Eco de la Montaña* (1863-1868), o *La Crónica Montañesa* (1870). En aquesta època està consolidat com a topònim més concret i més ben delimitat el de Guillerries, utilitzat ja al llarg del XIX per autors com Víctor Balaguer (en la seva novel·la sobre Serrallonga publicada el 1858) i potser consagrat definitivament per Juli Serra, encara que sobre els seus límits, especialment la inclusió o no de l'àrea de damunt dels cingles de Tavertet i el Far (Rupit, Pruit, Tavertet, que Alcover encara inclou), no és fins darrerament que s'ha assolit un cert consens.

A l'hora d'intentar documentar la denominació «Guillerries» el principal inconvenient és que no fa referència a un concepte o una delimitació històricament útil. No es correspon amb cap delimitació objectiva de caire polític, administratiu ni eclesiàstic, sinó que respon a aspectes essencialment geogràfics, orogràfics o biogeogràfics. És per això que resulta difícil o poc probable trobar-ne referències en documentació de caire administratiu o documentació notarial privada, perquè és una denominació massa ambigua. No es pot parlar del govern o la jurisdicció de les Guillerries sinó dels diferents termes que la fomen, i igualment resulta poc pràctic emprar-ho com a ubicació de terres o llocs si no té una entitat ben objectiva, i resulta preferible acudir a termes jurisdiccionals, termes municipals, termes parroquials o altres demarcacions semblants més concretes. És per això que el lloc propi d'utilització del terme ha estat tan essencialment el científicogeogràfic i el literari, i és també per això que tot i que habitualment s'ha dit que el terme es degué fixar durant el segle XVIII o com a molt a final del XVII, aquest extrem resulta de mal documentar. Com se sap, el terme no surt esmentat, per exemple, ni en el procés contra Serrallonga ni en les obres literàries immediates com la de la Coello, Rojas i Velez de Gevara –apareguda probablement el mateix any de l'execució de Serrallonga–, i cal buscar-lo ja en elaboracions literàries del XVIII i especialment en el XIX; resta la incògnita de quan se'n consolidà l'ús comú que portà al posterior pas a la literatura.

Rafel Ginebra i Molins és historiador i arxiver de l'Arxius Episcopal de Vic

Notes

- (1) *Catalunya carolingia*, vol. 4, doc. 510.
- (2) «in comitatum Osona, in termino de Iovaneto, in agacencia de Sancti Elarii» (ídem, doc. 214).
- (3) «Les Guillerries: síntesis histórica y evolución demográfica», *Ausa III*, 1958-60, nota 1.
- (4) Vicens, *Historia de los remensas*, 1945, p. 25.